

Szabó T. Annamária

A tárgyasság, a tárgyhatározottság, valamint a határozatlan (alanyi) és a határozott (tárgyas) ragozás tanításáról francia kultúrkörben

1. Bevezetés: Kontrasztív szemlélet, nyelvi kölcsönhatások

Ahhoz, hogy bármely kultúrkörben eredményesen taníthassuk a magyar nyelvet, nem hagyható figyelmen kívül a forrásnyelvi kultúra és ennek szerves része, maga a forrásnyelv (L_1). A kontrasztív szemlélet alkalmazása, vagyis a forrásnyelv összevetése a célnyelv (L_2) nyelvi rendszerével, a megmutatkozó hasonlóságok és különbségek figyelembevételével elengedhetetlen feltétele az eredményes nyelvoktatásnak, hiszen folyamatosan előkerülnek olyan konfliktuspontok, amelyek a két nyelv kölcsönhatásából létrejövő interferenciajelenségekben érhetők tetten. „Hagyományos didaktikai keretben ún. transzfer- és interferencia-jelenségekben fogalmazódnak meg a nyelvtanulási folyamatot érő átviteli és gátló hatások [...], amelyekről nyelvpáronként (az adott iránytól függően) tipikus jellemzés adható az egyes nyelvi szinteken” (Szűcs 2006, 98).

A szintetikusabb magyar és az analitikusabb francia nyelv különbsége számos nyelvrendszerbeli jelenség mentén tetten érhető. Míg a magyar nyelv névszóragozási rendszere inkább toldalékokkal (ritkábban névutókkal) operál, addig a francia pontosan fordítva, pre- és posztpozíciókat vonultat fel a toldalékok használata helyett. (Kelemen 1985, 471; MGr. 2000, 61–62).

A továbbiakban már a nyelvtanítás kezdetén felmerülő jelentős grammatikai konfliktuspontot mutatok be: a tárgyasság, tárgyhatározottság kérdéskörével foglalkozom. A két nyelv eltérő szerkezetéből adódó problémákat francia anyanyelvű diákok tanítása során összegyűjtött interferenciajelenségekben értem tetten. Igyekeztem kontrasztív keretben megérteni és megértetni hátterüket, és kialakítani a legcélravezetőbb tanítási stratégiát.

2. A tárgyasság

„A tranzitivitás, a tárgy megléte az emberi nyelvek egyik leguniverzálisabb jelensége” (Szili 2006, 170). Minden nyelvre igaz, hogy vagy esettel, szórenddel vagy

egyéb módon fejezik ki az alany és tárgy különbségét. A nyelvtipológia tranzitivitási sémája alapján (az alany- és a tárgyeset egybeesése vagy különbözősége szerint) triadikus, nominatív és ergatív nyelveket különböztethetünk meg.¹ Tipológiailag mind a magyar, mind a francia nyelvet a nominatív nyelvek közé sorolhatjuk, ami azt jelenti, hogy az intranszítív mondat alanya és a tranzitív mondat alanya is alanyesetben van, a tranzitív mondat tárgya pedig tárgyesetbe kerül. Míg a latinban mind az alany, mind a tárgy jelölve van, a franciában sem az alany-, sem a tárgyeset nem jelölt. A magyar a kettő között „félúton” helyezkedik el: az alanyesete ugyan jelöletlen (jelöltsége $\emptyset$), a tárgy viszont toldalékkal jelölt.

Milyen lehetősége maradhat így a francia nyelvnek az alany- és a tárgyeset megkülönböztetésére? Természetesen a kötött szórend: a tárgy majdnem mindig a tranzitív ige után áll. „Képlete” a következő: $GN_1 + V + GN_2$, ahol a GN_1 (jelentése: group nominal ‘névszói csoport’) = alany, V = állítmány, a GN_2 = tárgy (Kelemen 1985, 263).

Például:

Je regarde la télé. ‘Tévét nézek.’

$GN_1 = je$

$V = regarde$

$GN_2 = la télé$

Ez alól a szabály alól a személyes névmások tárgyesete és a harmadik személyű, élő és élettelen tárgyat is helyettesítő névmások jelentenek kivételt,² de az ezeket tartalmazó mondatokra is komoly, kötött szórendi szabályok vonatkoznak.

A francia $S+V+O^3$ -szórend tehát biztosítja az alany és a tárgy megkülönböztetését.

Tesnière klasszikus példái:

(1) *Péter veri Pált.*

(2) *Pétert veri Pál*

Pierre bat Paul.

Paul bat Pierre.

Az ilyen típusú mondatokkal szükséges felhívni a nyelvtanulók figyelmét arra, hogy „ami az anyanyelvében szórendi oppozíció, a magyarban egy raggal különíttetik el” (Szili 2006, 170).

De még így is nagy azoknak a francia anyanyelvi hatására bekövetkező interférencajelenségeknek a száma, amelyeket a nyelvtanítás során példaként feljegyeztem. „Ki hinné például, hogy – különösen a nyelvtanulás kezdeti szakaszában – mennyi gondot okoz a tárgyrag kitetele? Nem mintha nehéz volna a szabály, de az anyanyelvi háttér azt diktálja, hogy a tárgy kapcsán morfosztatikai kitévővel nem kell számolni”

¹ Havas Ferenc nyelvtipológiai előadása alapján

² *Tu connais Monsieur Legrand? Oui, je le connais* (Soignet–Szabó 1996, 64). 'Ismeri Monsieur Legrand-t? Igen, ismerem őt.'

³ A francia nyelv kétféle tárgyi bővítményt különböztet meg: 1. complément d'objet direct = prepozíció nélküli főnévi csoport (GN) 2. complément d'objet indirect = prepozícióval bevezetett főnévi csoport (GN), melyek közül általában az első típus felel meg a magyar tárgy fogalmának (Kelemen 1985, 21, 178).

(Korompay 1999, 87). A franciában jelöletlen tárgyat a gyakran a magyarban sem todalékolják a diákok:

- (1) **Nem ismerem a magyar **nevek***
*'je ne connais pas **les noms** hongrois'*
- (2) **Mert azért nehéz **egy nyelv** tanulni*
*'Parce qu'il est difficile d'apprendre **une langue**'*
- (3) **Most szoktam egy olyan **kazetta** nézni*
*'maintenant j'ai l'habitude de regarder **une (telle) cassette vidéo**'*

2.1. Hogyan tanítsuk francia anyanyelvűeknek a tárgyasságot?

1. lépés: A tárgyasság fogalmának tisztázása

Először mindenképpen a szórend és a tárgyrag szembeállításával szükséges tisztázni az alany és a tárgy fogalmának mindkét nyelvbeli meglétét, de eltérő kifejezési formáját.

Kétféle téma is kínálkozik, amivel bemutathatjuk a tárgyasságot: **a napi rutin** vagy **a vásárlás**. A vásárlást semmi esetre se hagyjuk ki, de mégis célszerűbb képek segítségével a napi rutin kifejezései közül megtanítani néhányat, a vásárlás témakörét pedig nem a tárgyasság fogalmának tisztázásakor tárgyalni. Ennek legfőbb oka az, hogy franciául a *vásárol* igével a főnevek elé majdnem mindig anyagnévelőt kell kitenni, ami megzavarhatja a magyar tárgyesettel éppen csak ismerkedő diákokat.

Célszerű, ha először képeket viszünk be, bemutatjuk, mi van rajta, és lexikai egységként megtanítjuk a következőket:

- (1) *Ez tévé. **Tévét** nézek.*
- (2) *Ez újság. **Újságot** olvasok.*
- (3) *Ez levél. **Levelt** írok.*

Kérdezzünk rá, hogy mi lehet a közös a három mondatban!

Előbb-utóbb kitalálják, hogy mindhárom tárgy *-t* végű. Segíthetünk, ha nemcsak képeket viszünk, hanem el is játsszuk a mondatokat. Például:

*Ez egy újság. **Mit** olvasok? **Újságot** (olvasok).*

Ha megadjuk a mondatok fordítását jól fog látszani a szórend és a raghasználat különbsége:

⁴ A példák egy 20 éves, magyarul tanuló, párizsi egyetemista lánytól valók, akinek az édesapja magyar.

<i>Mit csinálók?</i>	<i>Qu'est-ce que je fais?</i>
<i>Tévét nézek.</i>	<i>Je regarde la télé.</i>
<i>Újságot olvasok.</i>	<i>Je lis le journal.</i>
<i>Levelet írok.</i>	<i>J'écris la lettre.</i>

A másik, ami segíthet megvilágítani ezt a kérdést, ha példamondatok segítségével bemutatjuk, hogy az eltérő magyar szórend nem változtat azon, hogy melyik mondatrész kerül tárgyesetbe; a jelentésen annyiban módosít, hogy a második mondatban hangsúlyos a tárgy.

- (1) Péter szereti **Marit**.   *Péter aime **Mari**.*
 (2) **Marit** szereti Péter.   *C'est **Mari** que Péter aime.*⁵
 (3) **Pierre** szereti őt.   *Pierre l'aime.*⁶

2. lépés: Formai kérdések

Miután megmagyaráztuk a magyarban a tárgy jelöltségét és a franciában a tárgy szórend által kijelölt szerepét, rátérhetünk a formai kérdésekre. A főnevek tárgyesetével érdemes kezdeni a tanítást (egy-tövíűek → több-tövíűek) és ezután tanítsuk a melléknevek, illetve számnevek tárgyesetét!

A főnevek tárgyesetét tanítva, típusonként példamondatokban adjunk példát a tárgyesetekre! Közben feltétlenül szükséges átismételni diákjainkkal a magánhangzó-harmóniára vonatkozó ismereteiket.

Érdemes majd úgy elkészíteni az összefoglaló táblázatot, hogy minden diáknak kiosztunk egy képet valamilyen élelmiszer vagy tárgy nevével. A feladat az, hogy válaszoljanak a következő kérdésre a náluk lévő kép segítségével: *Mit vesz?* Az első kép a tanáré, ő mondja a példamondatot: *Virslit veszek.*

Mit vesz?   ..... veszek.

A képeket célirányosan, meghatározott sorrendben osszuk ki, így a táblára már ebben a sorrendben fognak felkerülni a példák. Mivel a többes számot már megtanítottuk, az I. és az I/A., a II/A., a III/A. csoportban szereplő szavak tárgyraggal való ellátása nem fog túl nagy problémát okozni a diákoknak. Ezért fontos a II-es és a III-as csoportra külön figyelmet fordítanunk, több példát adunk stb.

⁵ A jelenség neve: *mise en relief*. Szó szerinti magyar fordítás: 'Mari az, akit Péter szeret.'

⁶ A jelenség neve: *pronominalisation* ('névmásítás')

Kiosztott képes kártyák

1. virsli	11. ponty
2. kakaó	12. hús
3. alma	13. tejföl
4. körte	14. bor
5. perez	15. banán
6. kalács	16. vaj
7. ajándék	17. föld
8. liszt	18. méz
9. bab	19. tej
10. könyv	20. méz

A helyes válaszok alapján tudjuk majd elkészíteni a táblázatot:

Mit vesz? ..... veszek.

Csoport	Tárgyrag	Példamondat	Francia fordítás
I. csoport í, í, ó, ő, u, ú, ü, ű mgh.-ra végződő főnevek	-t	<i>Virslit veszek.</i> <i>Kakaót veszek.</i>	'J'achète de la saucisse'. 'J'achète du cacao.'
I/A csoport a-ra, e-re végződő főnevek	-t	<i>Almát és körtét veszek.</i>	'J'achète des pommes et des poires.'
II–III. a. csoport msh.-ra végződő kötőhangzós tárgyragos főnevek c, cs, k, g, t, d, p, b, f, v, gy, m, h, ty, dzs	-ot -et -öt	<i>Perecet, kalácsot,</i> <i>ajándékot, virágot, lisztet,</i> <i>szörpöt, babot, zsiráfot,</i> <i>könyvet, jegyet, kosztümöt,</i> <i>juhot, pontyot veszek.</i>	'J'achète du bretzel, de la brioche, du cadeau, des fleurs, de la farine, du jus de fruit, des haricots, une girafe, un livre, un billets, un tailleur, un mouton, une carpe.'
II–III. b. csoport msh.-ra végződő kötőhangzó nélküli tárgyragos főnevek s, sz, z, j, l, ly, r, n, ny	-t	<i>Húst, buszt, pénzt, papagájt,</i> <i>tejfölt, kastélyt, sört,</i> <i>banánt, függönyt veszek.</i>	'J'achète de la viande, un bus, de l'argent, une perruche, de la crème fraiche, un chateau, de la bière, des bananes, des rideaux.'
II/A, III/A 1.a, 1. b. – egyszótagú ősi szavak (-e- kötőhangzóval csak 4: <i>tej, fej, hely, méz)</i>	-at -et	<i>Vajat, házat, földet, mézet,</i> <i>tejet veszek.</i>	'J'achète du beurre, une maison, un terrain, du miel, du lait.'

(Szili 2006, 171 alapján)

3. lépés: Gyakorlás

A bevásárlással kapcsolatban számos gyakoroltatási lehetőség kínálkozik:

1. Megkérhetjük a diákokat, hogy írjanak saját bevásárló listát, amit kicserélnék egymás között, és Paul elmondja, hogy mit venne Julie, Julie pedig azt, hogy mit venne Paul.
2. Megtaníthatunk nekik néhány egyszerűbb magyar ételreceptet. Például: *Mit veszel a paprikás csirkéhez?*
3. Érdekes lehet a diákok számára, ha eredeti prospektusokat, színes újságokat viszünk be az órára, és ezekből kell összeállítaniuk, hogy mit vennének egy nagy bulira, egy romantikus vacsorára vagy egy piknikre stb. A szórólapok szociokulturális ismereteket is közvetítenek, az árakkal pedig a számokat is át lehet ismételtetni.
4. Ha egy általunk készített bevásárló listát kell átírniuk a diákoknak, akkor is gyakoroltathatjuk a mennyiségeket, számokat. A mennyiségek interkulturális ismeretek gazdagítására is szolgálnak: magyarul *egy rúd szalámit, egy pohár tejfölt, egy pár virslit* stb. kérünk. Lássunk egy mintafeladatot!

Mit vesz Mari?

Bevásárlólista

- 30 deka sonka	- 1 kiló paradicsom
- 1 liter tej	- fél kiló paprika
- 1 kiló kenyér	- 2 kiló barack
- 1 rúd szalámi	- 3 kiló alma
- 1 üveg lekvár	- fél kiló borsó
- 1 doboz margarin	
- 1 üveg bor	
- 1 pohár tejföl	
- 5 darab joghurt	
- egy pár virsli	

Eladó: Mit parancsol?

Mari: Harminc deka sonkát, egy liter tejet,..... kérek.

4. lépés: A többtöví főnevek tárgyesete

Ha már megtanítottuk a többtöví főnevek többes számát, akkor ennek analógiájára meg tudjuk tanítani a *madár ~ madarat, kenyér ~ kenyeret* – típusú alakokat is. Semmi esetre sem hagyhatjuk figyelmen kívül a többtöví főneveket, mert bizonyos szavak az alapszókincs részét képezik, de így is alapos válogatásra van szükség. „Szerepeltessük tehát őket, de gondos szemantikai szűrőt alkalmazva, mindig az adott nyelvtani jelenséghez idomítva a kiválasztásunkat” (Szili 2006, 165)!

Mindhárom rendhagyó tőtípusra adjunk példát gyakran használt szavakkal:

1. Hangzórövidüléssel tőtípus

Például: kenyér *kenyér* ~ *kenyeret*, madár ~ *madarat* stb.

2. Hangzókieśéses tőtípus

Például: cukor ~ *cukrot*, tükör ~ *tükröt*, eper ~ *epret* stb.

3. v-tövűek

Például: ló ~ *lovat*, kő ~ *követ*, tó ~ *tavat*, hó ~ *havat* stb. (Szili 2006, 165–166)

5. lépés: Melléknevek, illetve számnevek tárgyesete

Ezt Szili (2006, 166–167) alapján célszerű tanítanunk.

3. A határozatlan (alanyi) és határozott (tárgyas) igeragozás tanítása

A magyarban „a mondat fő részeit számban, személyben, határozottság és az állítás-tagadás (logikai minőség) tekintetében egyeztetjük. Ezek közül a két utóbbi jelent a külföldiek szempontjából komoly problémát” (Hegedűs 2004, 275).

A kétféle magyar tárgy és a hozzá tartozó kétféle, határozott és határozatlan ragozás elkülönítése, használati körük megértése és főleg a kétféle ragozás gyakorlati alkalmazása az egyik legnehezebb nyelvtani jelenség a francia anyanyelvű nyelvtanulók számára (is). Természetesen a határozatlan és határozott igeragozást nem egymást közvetlenül követve építjük be a grammatikai haladási menetbe. Célszerű néhány lecke különbséget hagyni közöttük.

Az egyeztetés fogalmának megértése (Rácz 1991), vagyis az, hogy az ige mind a tárggyal, mind a cselekvés alanyával egyeztetni kell a magyarban, még nem jelent különösebb megrázkódtatást a franciáknak, hiszen az ő nyelvükben is gyakori jelenség az egyeztetés. Például az ige az alannal számban és személyben (pl.: *tu aimes*), harmadik személyben pedig nemben is (pl.: *ils aiment*) egyeztetik, ugyanígy a jelzőket a jelzett szó nemével és számával (pl. *les roses grandes*) stb.

A határozott ragozást bevezető legfontosabb mozzanat az, hogy a tárgy létrehozásának folyamatára, mint kognitív cselekvéssorra figyeljünk, melynek eredményeképpen ez a tárgy létrejön (Szili 2006, 121). Milyen kognitív folyamat során jut el a nyelvtanuló egy határozott tárgyat tartalmazó mondat kimondásához? Először is fel kell ismernie, hogy 1. tárgyra van szüksége az adott mondat megalkotásához 2. el kell döntenie, hogy határozott vagy határozatlan-e az a tárgy, amire szüksége van, és csak a 3. lépés az egyeztetés (az igealak személy- és számbeli, és ha szükséges, tárgyhatározottságbeli egyeztetése), majd a mondat megalkotása. Feladatát nehezíti, hogy semleges mondatban az ige megelőzi a határozott tárgyat, tehát ami

miatt egyeztetnie kell, azt az elemet csak az egyeztetés megtörténte után mondja ki, ezért jó előre ki kell találnia, mit akar mondani. Anyanyelvében az egyeztetés minden esetben fordítva működik: először mondjuk ki azt az elemet, ami miatt szükségessé válik az egyeztetés.

A fő nehézség tehát egy francia anyanyelvű számára abban áll, hogy „ha magyar mondattal találkozok, fel kell oldania a sűrített formákat [...]; ha viszont ő maga alkot meg egy magyar mondatot, rendre törölnie kell olyan eszközöket, amelyek az ő nyelvében természetesek. Elhagyni, tömöríteni valószínűleg nehezebb művelet, mint az ellenkezője!” Például: *Je te le passe = Adom.* 'Én neked azt adom' (Korompay 1999, 85).

Ha a tárgy milyenségéről kell beszélnünk, akkor talán mégis segíthet egy érdekes francia egyeztetési szabály. A sorrend ugyan itt is tárgy + (összetett) ige, de nembeli egyeztetést kell végezni. (Ha a klasszikus ige + tárgy sorrendű a mondat, akkor az igét semmilyen igeidőben nem kell egyeztetni a tárggyal.) „Ha az összetett igeidőben álló igét megelőzi a hozzá tartozó tárgy, akkor a múlt idejű melléknévi igenevet e tárggyal kell nemben és számban egyeztetni: [...] Voilà **les cravates** que j'ai achetées à Paris. 'Itt vannak a nyakkendők, amelyeket Párizsban vásároltam'” (Karakai 2002, 73).

Az ilyen típusú példákkal rávilágíthatunk arra, hogy a francia nyelvben is előfordul, hogy szükséges egyeztetni a tárgyat az (összetett) ige egyik részével (a participe passé alakkal), és ezt az egyeztetést is szigorú szabályok alapján, a tárgy típusa (neme és száma) szerint végezzük el.

3.1. *Hogyan tanítsuk francia anyanyelvűeknek a kétféle igeragozást?*

1. lépés: *A tárgyhatározottság fogalma*

A határozott tárgy fogalmának bevezetését a legcélszerűbb a szemantikailag, logikailag is határozottnak tekinthető tárgyakkal gyakoroltatni: tulajdonnevek, mutató névmások tárgyesetével. Olvastassuk fel a következő párbeszédet két (lehetőleg férfi) diákunkkal, de a többieknek is osszuk ki az összes elhangzó dialógus szövegét!

A Puskin mozi előtt

Pali: – Szia Péter! **Kit** vársz?⁷

Péter: – **Egy lányt** várok.

⁷ Ennél a feladatnál fontos, hogy ne adjuk meg a francia fordítást! Figyeljünk azonban arra is, hogy ne legyenek ismeretlen szavak!

Eddig semmi újdonság nincsen: határozatlan tárgy, határozatlan ragozás; csak-hogy ezt diákjaink még nem tudják. Most kérjünk meg (lehetőleg) két lányt, hogy olvassák fel a másodiknak kiosztott párbeszédet:

Az Uránia mozi előtt

- Juli: – Szia Mari! **Kit** vársz?
 Mari: – **Egy fiút** várok.
 Juli: – **A barátodat** várod?
 Mari: – **Pétert** várom.

Tanári kérdés: Mi változott? Miért ragoztuk különbözőképpen a *vár* igét? „Különbség van a két tárgy között.” Mi lehet ez a különbség a két tárgy között? Magyarázat: A fiú Mari barátja, Péter. Ismerjük. A „*Pétert*” grammatikailag határozott tárgy (*objet défini*).

Nézzük meg a történet befejezését: olvassassuk fel az eddigi szereplőkkel a történet végét!

Pali és Juli találkoznak az egyetem előtt

- Pali: – Képzeld, Péter **Marit** várja a Puskin előtt.
 Juli: – Az nem lehet! Mari pedig **Pétert** várja. De az Uránia előtt!

Tanári összefoglaló magyarázat: már pontosan tudjuk, hogy mi a neve a fiúnak és a lánynak, pontosan meghatározható, hogy kik ők. Ha tulajdonnév a mondat tárgya, akkor az ilyen típusú tárgy az **objet défini** (complément d’objet direct défini), az *egy fiút* pedig **objet indéfini** (complément d’objet direct indéfini). A magyarban **kétféle igeragozási paradigma** van, ami a tárgyhatározottság szerint különül el: tranzitív igék esetén az igét mindig a tárgyhatározottság szerint is egyeztetni kell. A kétféle paradigma neve: **conjugaison subjective** / indéterminée és **conjugaison objective** / déterminée. A tankönyvek és a nyelvtanok inkább a **subjective / objective** elnevezést használják (Kovácsi 1993, Nyéki 1988, Szende–Kassai 2001).

A tárgy határozottsága nem mindig határozható meg logikusan, szemantikailag, vannak önkényes szabályok is, amiket meg kell tanulni. (Ezt úgy kell felfogni, mint a nemeket a franciában.) A továbbiakban mutassuk be a diákoknak a határozott és a határozatlan tárgy legjellegzetesebb eseteit! Részletesen bemutatni az összes esetet ezen a szinten azonban még felesleges volna. A későbbi ismeretbővítéshez kiváló összefoglalókat, részletes táblázatokat találunk a határozott és határozatlan tárgy elkülönítésére az alábbi munkákban: Hegedűs 2004, 278; Nyéki 1988; Szili 2006, 168.

2. lépés: A határozott és határozatlan tárgy megkülönböztetése

Osszuk ki több példányban a következő két párbeszédet, és játsszák el a diákok a jeleneteket! (Lehetőleg olyanok szerepeljenek, akik az előző párbeszédben nem olvastak fel.)

Étteremben

Pincér: – Mit parancsolnak?

Vendég 1: – Egy ásványvizet kérek.

Pincér: – És mit esznek?

Vendég 2: – Töltött paprikát kérünk. Nagyon szeretjük a töltött paprikát.

*

Pincér: – Parancsolnak még valamit?

Vendég1: – Köszönöm, nem. Kérem a számlát.

*

Pincér (egy másik pincérnek): – Az ötös asztalnál kérik a számlát.

Boltban

Boltos néni: – Mit kértek, kisfiam?

Gyerekek: – Boci csokit kérünk.

Boltos néni: – Ezt vagy azt kéritek?

Gyerekek: – Ezt kérjük.

Ha mindenki sorra került, akkor kérjük meg a diákokat, hogy párban keressék meg és válogassák szét a határozott (objet défini) és határozatlan (objet indéfini) tárgyakat!

A táblára, a közös munka eredményeképpen a következőnek mindenképpen fel kell kerülnie:

Határozatlan tárgy Objet indirect		Határozott tárgy Object direct	
Ki vársz?	Kérdő névmás Pronom interrogatif	Ezt vagy azt kéritek?	Mutató névmás Pronom démonstratif
Mi parancsolnak?			
Egy lányt várok.	Határozatlan névelő: egy Article défini	Nagyon szeretjük a töltött paprikát.	Határozott névelő: a / az Article défini
Töltött paprikát kérünk.	Nincs névelő Article zéro	Pétert várom.	Tulajdonnév Nom propre
Két ásványvizet kérünk.	Mennyiségjelző Adjectif numéral	A barátodat várod?	Birtokos személyjel Suffixe possessif
Parancsolnak még valamit ?	Határozatlan névmás Pronom indéfini		

3. lépés: Határozott vagy határozatlan tárgy: gyakoroltatás

Annak megállapítását, hogy határozott vagy határozatlan-e a tárgy, a következő szituációkkal lehet gyakoroltatni.

1. szituáció: Étteremben vagyunk, és mindenki kap egy cédulát, amin rajta van az ő rendelése. Mindenkinek el kell döntenie, hogy határozott vagy határozatlan-e a cédulán szereplő tárgy, és ennek megfelelően kell válaszolniuk a diákoknak a kérdésre:

	Mit kér?
A piros almát	Egy korsó sört.....
A császárkörtét.....	Két pohár tokaji aszút.....
A napi menüt.....	Pogácsát.....
Azt a süteményt.....	Gulyáslevest.....
Azt a krémet.....	Almás rétest.....
Azt a szép dinnyét.....	
Három csésze teát	

2. szituáció: Az egyetem előtt mindenki vár valakire. Kérés: *Kit vár?* A feladat ugyanaz, mint az előbb.

	Kit vár?
Az édesapám.....	Péttert.....
Két franciát.....	A barátom(at).....
Három turistát.....	Évát.....
Egy tanárt.....	A húgom(at).....
Azt a fiút.....	Azt az embert.....
Az orvost.....	Egy ismerőst.....

4. lépés: A határozott ragozás alakjainak kérdései: a ragozási sor bemutatása

- A) Egyes számú alakok bemutatása
B) Többes számú alakok bemutatása

Azért van szükség a két sor szétválasztására, mert az egyes számú alakok kommunikatív értéke sokkal nagyobb, és a többes számú alakok formai gazdagsága is indokolja a szétválasztást: a könnyebb memorizálást is szolgálja, ha külön tanítjuk őket.

(A) Kérjük meg a diákokat, hogy gyűjtsék ki a határozott tárgyakkal együtt a határozott ragozású igealakokat *A Puskin mozi előtt*, *Az Uránia mozi előtt*, valamint *a Pali és Juli találkoznak az egyetem előtt* című párbeszédéből!

Az első párbeszédben nem találunk ilyen igealakot, a többiben a következők vannak:

A barátodat várod?

Marit várja

Pétert várom

Pétert várja

Az *Étteremben* című párbeszédben előfordul a *kérem* alak is (*Kérem a számlát*). Így tehát – némi tanári segítséggel – össze fogják tudni állítani az egyes számú paradigmát:

(én) **várom**

kérem

(te) **várod**

kéred

(ö) / (ön) / (maga) **várja**

kéri

Az egyes számú ragozást érdemes a pragmatikailag is magas kommunikatív értékkel bíró magázó és tegezõ változatban is bemutatott *Szereted / Szereti a sört, a bort, a tokajit, a magyarokat*⁸ stb.? ('Aimes-tu / Aimez-vous la bière, le vin, le vin du Tokaj, les Hongrois?') jellegű párbeszédrel gyakoroltatni (Szili 2006, 126). Szerencsénkre ez a szerkezet franciául is határozott névelőt kíván.

Szereted a tokajit?

Pierre, szereti a tokajit?

Szeretem.

Szeretem.

(B) Többes számú, határozott ragozású igealakokat az *Étteremben* és a *Boltban* című párbeszédéből gyűjthetnek ki a diákok:

Szeretjük a töltött paprikát.

Kérik a számlát.

Ezt vagy azt kéritek?

Ezt kérjük.

Ennek alapján próbáljuk meg megalkotni a *vár* ige hiányzó paradigmáját!

	vár		kér	
(én)	várom		kérem	
(te)	várod		kéred	
(ö)/(ön)/(maga)	várja		kéri	
(mi)			kérjük	
(ti)			kéritek	
(ők)/(önök)/(maguk)			kérik	

⁸ Az országnevek elé – a franciával ellentétben – a magyar nem tesz névelőt; ezt is megemlíthetjük itt: *Szereti Magyarországot?* 'Aimez-vous la Hongrie?'

- (mi) A **-jük** labiális, mély magánhangzós párja a **-juk**, így kész is a **várjuk**.
 (ti) A **várjátok** a **kéritek** analógiájára logikailag szintén felbontható, elkészíthető: E/3. tő + a **-tek** rag labiális, mély magánhangzós párja: **-tok** vagyis: **várjátok**
 (ők) A **kéri** – **kérik** analógiájára pedig elkészíthető a **várja** → **várják**.

Gyakorlásra

Bence és Attila találkoznak

Szia Bence!	A Pál utcai fiúkat (olvas....).
Szia Attila!	Kér... csokit?
Kit vár....?	Kér...(csokit).
Egy barátom vár....	Melyiket kér....? A Sport szeletet vagy
Pistát vár....?	a Boci csokit?
Igen, őt.	Azt kér....
Mi csinál....?	Szeret .....sört ?
Egy könyvet olvas...	Nem, csak a bort (szeret....).
Mit olvas....?	

5. lépés: az -s, -sz, -z végű igék határozott ragozása

Érdemes egy teljesen külön órán tanítani, és sokat gyakoroltatni a formákat, a kiejtést.

Gyakorlásra

1. A főnök most ..... (olvas) az éves jelentést?
2. (Megiszik - mi) ..... ezt a kis bort?
3. És ..... (megeszik-mi) az ebédet is, mert már nagyon éhes vagyok.
4. Reggelire mindig kávét .....(iszik-én) és vajaskenyeret .....
(eszik-én).
5. Ebédre általában húsos ételt ..... (kér-én), valami finom süteményt is .....
(rendel-én) mellé.
6. Mit ..... (vesz-mi) majd ajándékba Peti születésnapjára?
7. Szerintem azt a szép órát ..... (vesz-mi) majd meg.

6. lépés: a személyes névmások tárgyesete és a -lak/-lek rag

A francia anyanyelvű diákoknak a személyes névmás tárgyesetének megléte, különböző alakjai semmiféle megrázkódtatást nem okoznak: a franciában is létezik ragozási sora: *me, te, le/la, nous, vous, les*.

<i>engem: 'me'</i>	<i>minket/bennünket: 'nous'</i>
<i>téged: 'te'</i>	<i>titeket/benneteket: 'vous'</i>
<i>őt /önt: 'le, la / vous'</i>	<i>őket/önöket: 'les/vous'</i>

A személyes névmások tárgyesetének különlegessége, hogy első és második személyben határozatlan ragozást vonz, a harmadik személyű alakok és a magázás viszont határozottat. A franciáknak ezt talán úgy tudjuk a legkönnyebben megtanítani, ha azt mondjuk: amelyik személyben a franciában a személyes névmás tárgyesete (pronom direct) alakilag ugyanaz, mint a részes esete (pronom indirect), az a magyarban mindig határozatlan ragozást vonz. Ez az első és a második személy. (A magázás a magyarban nem tartozik ide!)

Les pronoms directs:	Les pronoms indirects:
<i>me</i>	<i>me</i>
<i>te</i>	<i>te</i>
<i>le/la</i>	<i>lui</i>
<i>nous</i>	<i>nous</i>
<i>vous</i>	<i>vous</i>
<i>les</i>	<i>leur</i> (Grégoire–Thiévenaz 1995, 116–118)

A másik fontos tanítanivalót Lotz János „klasszikus bennfoglaló alaknak” nevezte. Ez a *-lak/-lek* rag: *szeretlek, kereslek, várlak, hívlak stb.* (Lotz 1976, 179–184).

Minden, aminek franciául a *te* személyes névmás tárgyesete felel meg: *'Je t'aime.'* De a többes szám második személyű *titeket / benneteket* alakot is ezzel kell ragoznunk, csak ezt akkor ki kell tenni. *Szeretlek titeket/ benneteket 'Je vous aime.'*

Ennek megértésével még sohasem volt problémájuk francia diákjainknak. A szerkezet az *én/mi – te/ti* kapcsolat fontos, elengedhetetlen eleme, kommunikatív értéke nagyon magas. Inkább csak a szerkezet rövidege, tömörsége okozott nekik nehézséget, emiatt sokat kell gyakorolni.

Gyakorlásra

Telefonbeszélgetés

Juli: Szeretsz?

Peti: (+).....

Juli: Megvársz (engem) holnap is munka után a Duna-parton?

Peti: Igen, ...

Juli: Hallasz (engem)? Nagyon rossz a vonal.

Peti: Nem, nagyon rosszul ..... De már (lát)..... is, ott állsz a buszmegállóban.

4. Összegzés

Mint fentebb láthattuk, a tanítás során a tárgyassággal kapcsolatosan felmerülő nehézségeket a szintetikus-analitikus szemléletmód ellentétének figyelembevételével oldhatjuk meg. Szükséges, hogy tudatosítsuk francia anyanyelvű diákjainkban, hogy a magyarban az azonos grammatikai tartalmat (tárgyasság) eltérő formai eszközökkel tudják csak létrehozni, mint anyanyelvükön. Míg a francia a szórenddel, a magyar todalékolással fejezi ki ugyanazt. A kétféle igeragozás tanításakor a legfontosabb kezdő lépés a tárgyhatározottság fogalmának tisztázása, begyakoroltatása. Az egyeztetés bemutatására és az alaki kérdések tanítására csak ezután kerülhet sor.

Ha figyelembe vesszük a fent említett kontrasztív nyelvészeti szempontokat, megértjük a kezdők grammatikatanításának főbb konfliktuspontjait és a legfontosabb interferenciajelenségek hátterét, ami elengedhetetlen feltétele a sikeres nyelvoktatásnak.

IRODALOM

- BÁRDOS Jenő 2005. *Élő nyelvtanítás-történet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- BÁRDOS Jenő 2000. *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- BÁRDOSI Vilmos – KARAKAI Imre 1996. *A francia nyelv lexikona*. Corvina, Budapest.
- BÁRDOSI Vilmos – SZABÓ Dávid 2007. *Francia–magyar kézisztár. Dictionnaire français–hongrois*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BESCHERELLE, Louis Nicolas 1997. *La Conjugaison pour tous*. Hatier, Paris.
- CSÉCSY, Madeleine 1996. *Études de linguistique française et hongroise: description et enseignement*. Université de Nice. Nice.
- GERMAIN, Claude. 1993. *Évolution de l'enseignement des langues: 5000 ans d'histoire*, CLE International, Paris.
- GIAY Béla–NÁDOR Orsolya (szerk.) 1998. *A magyar mint idegen nyelv. Hungarológia*. Janus/Osiris. Budapest.
- GRÉGOIRE, Maia–THIÉVENAZ, Odile 1995. *Grammaire progressive du français*. CLE International. Paris.
- GULYA János szerk. 1975. *A vízimadarak népe*. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- HEGEDŰS Rita 2004. *Magyar nyelvtan. Formák, funkciók, összefüggések*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- HEGEDŰS Rita–NÁDOR Orsolya (szerk.) 2006. *Magyar nyelvmester. A magyar mint idegen nyelv – Hungarológiai alapismeretek*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- HEVÉR Krisztina 2007. A bolognai típusú képzés tapasztalatai az Új Sorbonne-on. In: *THL₂ 1–2.*: 140–143.
- KELEMEN Jolán szerk. 1985. *Grammaire du français contemporain*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.

- KOROMPAY Klára 1999. A magyar nyelv elsajátításának nehézségei a francia anyanyelvű hallgatók szempontjából. In: *Hungarologische Beiträge 12*. Jyväskylä.
- LOTZ János 1976. *Szonettkoszorú a nyelvről*. Gondolat. Budapest.
- MGr. = KESZLER Borbála szerk. 2000. *Magyar Grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- PUREN, Christian. *Histoire des méthodologies de l'enseignement des langues*. 1988. CLE International. Paris.
- NYÉKI, Lajos 1988. *Grammaire pratique du hongrois d'aujourd'hui*. OPHRYS-PUF. Paris.
- RÁCZ Endre 1991. *Az egyeztetés a magyar nyelvben*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- SAUVAGEOT, Aurélien 1965. *Premier livre de hongrois*. Impr. Nationale. Paris.
- SÓMJÉNNÉ CSÉCSY Magdolna 1999. A magyar nyelv elsajátításának nehézségei a francia anyanyelvű tanulók szempontjából. In: *Hungarologische Beiträge 12*. Jyväskylä.
- SZENDE, Thomas 2007. Az új magyar szakos képzés a párizsi INALCO-n. In: *THL₂* 1–2: 136–139.
- SZILI Katalin 2004. *Tetté vált szavak*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- SZILI Katalin 2006. *Vezérkönyv a magyar grammatika tanításához*. Enciklopédia Kiadó. Budapest.
- SZÜCS Tibor 2006. A kontrasztív nyelvészet szerepe a magyar mint idegen nyelv tanításában. In: HE-GEDŰS-NÁDOR (szerk.) 2006: 97–111.

TANKÖNYVEK:

- ERDŐS József 2007. *Új színes magyar nyelvkönyv*. Balassi Bálint Intézet. Budapest.
- ERDŐS József – PRILESZKY Csilla 1992. *Halló, itt Magyarország!* Akadémiai Kiadó. Budapest. (További kiadások: 1995, 2001, 2002, 2006).
- KASSAI, Georges – SZENDE, Tamás 1989. *Le hongrois sans peine*. Assimil. Chennevières-sur-Marne.
- KARAKAI IMRE 2002. *Francia nyelvtan magyaroknak*, Librairie Le Pont. Budapest.
- KOVÁCSI Mária 1993. *Itt magyarul beszélnek: magyar nyelvkönyv kezdőknek angol, francia és német nyelvű magyarázatokkal*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- LELKES István 1967. *Manuel de hongrois*. Tanuljunk nyelveket! – sorozat. Tankönyvkiadó. Budapest.
- SOIGNET, Michel – SZABÓ Anita 1996. *France–Euro–Express 1. Francia tankönyv*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- SZENDE, Thomas – KASSAI, Georges 2001. *Grammaire fondamentale du hongrois*. Langues & mondes-l'Asiathèque. Paris.

Szabó, T. Annamária

Teaching of the accusative, the use of the definite and indefinite conjugations for French speaking students

The paper deals with one basic grammatical phenomenon of teaching Hungarian as a foreign language for French speaking students. This phenomenon is the different way of the expression of **the accusative** in Hungarian and in the French language. Because of the complexity of this grammatical phenomenon **the contrastive study** of this question is indispensable.

The most important reason of that difference comes from the compound (Hungarian) and the un-compounded (French) system of the two languages. While the accusative in French is expressed with **the word order** of the phrase, in Hungarian the same meaning is taken by a suffix: **the accusative suffix -t**, which should be explained and made clear by the teacher. Only after this process could start the explication of the two different conjugations of the Hungarian verbs which always depends on the object.

The definite conjugation is used with a definite object while the **indefinite conjugation** is used where there is no object or only an indefinite one. For that reason the first step should be to make that clear what is considered indefinite and definite object and than comes the practice. The difference in the use of the two conjugations can be explained and practiced later.

The paper presents one possible method to teach this complex phenomenon, advises and shows exercises for the practice.